

Економіка

УДК 330.564:330.34(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20552807>

**Макроекономічний аналіз формування і використання
валового внутрішнього продукту України**

Милашко Ольга Генріхівна

к. е. н., доцент, доцент кафедри статистики та математичних методів в економіці, Одеський національний економічний університет,
65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, mail@oneu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7963-4318>

Прийнято: 01.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація: Метою дослідження є макроекономічний аналіз формування і використання валового внутрішнього продукту України у 2020–2024 рр. через виявлення структурних співвідношень між його основними джерелами утворення та напрямками використання. Особливу увагу приділено ролі валового внутрішнього продукту, сальдо первинних доходів і сальдо поточних трансфертів у формуванні валового внутрішнього продукту, а також співвідношенню кінцевих споживчих витрат, валового заощадження, споживання основного капіталу та чистого заощадження в системі його використання. **Методи.** Методичною основою дослідження є положення системи національних рахунків. У роботі використано методи макроекономічного, структурного, динамічного та порівняльного аналізу. Для поглиблення висновків застосовано відносні показники структури джерел формування та напрямів використання валового внутрішнього продукту. **Результати.** Установлено, що у 2020–2024 рр. основним

джерелом формування валового наявного доходу України залишався валовий внутрішній продукт, однак його внесок змінювався під впливом зовнішніх перерозподільчих потоків. Показано, що сальдо первинних доходів було нестійким і не виконувало ролі стабільного джерела приросту доходу. Найбільш суттєві зміни були пов'язані зі стрімким зростанням сальдо поточних трансфертів у 2022–2024 рр., що істотно посилило їхню роль у підтриманні валового наявного доходу. Виявлено, що у використанні доходу в усі роки домінували кінцеві споживчі витрати, тоді як частка валового заощадження була значно нижчою. Після врахування споживання основного капіталу встановлено, що чисте заощадження у більшості років було від'ємним або близьким до нуля.

Висновки. Зроблено висновок, що структура формування валового наявного доходу України зазнала відчутної трансформації: за збереження визначальної ролі ВВП різко зросло значення зовнішніх поточних трансфертів. У структурі використання доходу переважало кінцеве споживання, що обмежувало заощаджувальний потенціал економіки та внутрішню базу фінансування інвестицій у нефінансові активи. Практичне значення результатів полягає у можливості їх застосування для оцінки макроекономічних пропорцій відтворення та фінансових передумов інвестиційного процесу.

Ключові слова: валовий наявний дохід, ВВП, первинні доходи, поточні трансферти, кінцеве споживання, валове заощадження, чисте заощадження, нефінансові активи, система національних рахунків.

Macroeconomic Analysis of the Formation and Use of Ukraine's Gross Disposable Income

Mylashko Olha Henrikhivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of
the Department of Statistics and Mathematical Methods in Economics,
Odesa National Economic University,

65082, Odesa, Preobrazhenska Street, 8, mail@oneu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7963-4318>

Abstract: The purpose of the article is to provide a macroeconomic analysis of the formation and use of Ukraine's gross disposable income in 2020–2024 by identifying the structural relationships between its main sources and main directions of use. Special attention is paid to the role of gross domestic product, the balance of primary incomes and the balance of current transfers in the formation of gross disposable income, as well as to the proportions between final consumption expenditure, gross saving, consumption of fixed capital and net saving in its use. **Methods.** The methodological basis of the study is formed by the provisions of the System of National Accounts. The research applies methods of macroeconomic, structural, dynamic and comparative analysis. Relative structural indicators are used to assess the contribution of individual components to income formation and use. **Results.** It is established that in 2020–2024 gross domestic product remained the main source of Ukraine's gross disposable income, although its contribution changed under the influence of external redistributive flows. The balance of primary incomes was unstable and did not serve as a steady source of income growth. The most significant change was associated with the sharp increase in the balance of current transfers in 2022–2024, which substantially strengthened the role of external support in maintaining gross disposable income. The study shows that final consumption expenditure dominated the use of income throughout the period, while the share of gross saving was much smaller. After accounting for consumption of fixed capital, net saving was negative or close to zero in most years. **Conclusions.** The article concludes that the structure of Ukraine's gross disposable income changed significantly during the analysed period: while GDP retained its decisive role, the importance of external current transfers increased sharply. In the structure of income use, final consumption clearly prevailed, which constrained the saving potential of the economy and limited the internal financial basis for investment in non-financial assets. The practical value

of the results lies in their applicability for assessing macroeconomic reproduction proportions and the financial preconditions of the investment process.

Keywords: gross disposable income, GDP, primary incomes, current transfers, final consumption expenditure, gross saving, net saving, non-financial assets, System of National Accounts.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки України особливого значення набуває дослідження процесів формування та використання валового наявного доходу як одного з ключових макроекономічних показників системи національних рахунків. Саме валовий наявний дохід відображає обсяг ресурсів, що після завершення процесів первинного і вторинного розподілу можуть бути використані на кінцеве споживання та заощадження. Через це він виступає безпосередньою основою поточного відтворення в суспільстві та формування внутрішнього фінансового ресурсу для інвестиційної діяльності. Заощадження, у свою чергу, є основним джерелом фінансування інвестицій у нефінансові активи, доповнюваним сальдо капітальних трансфертів.

Актуальність аналізу валового наявного доходу суттєво посилюється в умовах глибоких структурних і воєнно зумовлених трансформацій української економіки. У 2020–2024 рр. на процеси формування доходу впливали не лише зміни обсягів внутрішнього виробництва, а й динаміка зовнішніх первинних доходів та поточних трансфертів. При цьому у структурі використання наявного доходу відбувалися помітні зрушення між кінцевим споживанням і заощадженням, що безпосередньо позначалося на можливостях економіки забезпечувати не лише поточне споживання, а й накопичення ресурсів для відновлення та розвитку. Зокрема, проведені розрахунки свідчать, що в 2020–2024 рр. валовий наявний дохід України формувався під визначальним впливом ВВП, але в 2022–2024 рр. суттєво зросла роль сальдо поточних трансфертів, тоді

як у використанні доходу домінували кінцеві споживчі витрати, а чисте заощадження в окремі роки набувало від'ємного значення.

За таких умов наукового і практичного значення набуває дослідження не лише абсолютної динаміки валового наявного доходу, а й структурних пропорцій його формування та використання. Це дає змогу виявити, якою мірою поточне споживання забезпечується внутрішніми результатами економічної діяльності, наскільки вагомою є роль зовнішніх надходжень у підтриманні наявного доходу, а також чи формує національна економіка достатній заощаджувальний ресурс для інвестування у нефінансові активи..

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування, розподілу та використання доходів у національній економіці України останніми роками набула помітного розвитку в науковій літературі, особливо в контексті воєнних потрясінь, структурних дисбалансів та пошуку внутрішніх ресурсів відновлення. Водночас відповідні дослідження здебільшого зосереджені або на окремих елементах доходного процесу, або на суміжних категоріях – валовому заощадженні, кінцевому споживанні, доходах населення, інвестиціях, податковій політиці чи зовнішніх трансфертах.

Серед праць, найближчих до макроекономічної логіки нашого дослідження, передусім слід виокремити роботи І. В. Крюкової. У статті про інституційні структурні детермінанти валового заощадження авторка досліджує внутрішні секторні чинники, що впливають на рівень валового заощадження, а також показує зв'язок між структурою валового наявного доходу інституційних секторів і можливостями капіталоутворення [1]. В іншій праці І. В. Крюкова розглядає валове заощадження як базове внутрішнє джерело відбудови економіки та аналізує співвідношення внутрішніх і зовнішніх ресурсів її відновлення [2]. Ці роботи є важливими для обґрунтування того, що аналіз наявного доходу не може бути відірваний від проблеми заощадження та інвестиційного потенціалу.

Вагомий внесок у дослідження макроекономічних пропорцій зробили також М. І. Скрипниченко, Л. І. Кузнєцова та О. Г. Білоцерківець, які у сценарному форматі оцінили післявоєнне відновлення економіки України, акцентуючи увагу на динаміці сукупного попиту, інвестицій і структурних параметрів зростання [3]. До цієї ж проблематики тяжіє праця Р. П. Мудрака, у якій детально проаналізовано ВВП України за категоріями кінцевого використання та зроблено акцент на надмірності споживчої компоненти у структурі використання створеного продукту [4]. Для теми валового наявного доходу ці дослідження важливі тим, що дозволяють осмислити співвідношення між створенням продукту, його використанням на споживання та потенціалом нагромадження.

Окремий блок формують дослідження, присвячені доходам населення, споживанню та якості життя. Полякова О. Ю., Грипич О. В. і Леванда О. М. аналізують чинники впливу на якість життя населення України [5], а Кирилюк В. В., Колядич О. І. та Шевчук О. В. розглядають стан, тенденції та перспективи якості життя населення в сучасних умовах [6]. Михайленко Д. Г., Рудика О. В. та Філатова Т. А. звертаються до проблеми соціальних стандартів життя населення, що також безпосередньо пов'язано з оцінкою достатності доходів і меж споживання [7]. Ці публікації розширюють розуміння соціального виміру доходних процесів, але переважно не виходять на інтегральний макрорахунковий показник валового наявного доходу.

Суттєвий інтерес для нашої теми мають праці, у яких досліджуються механізми формування споживання. Пархоменко О. С. аналізує вплив соціальних цінностей на кінцеве споживання [8], а Т. Б. Лебеда економіко-математично оцінює вплив цін на комунальні послуги та енергоносії на макропоказники, зокрема на реальне кінцеве споживання домогосподарств [9]. Портна О. В. та Нікіфоров А. А. розглядають доходи і витрати населення в умовах кризи та показують, що в умовах воєнного часу джерела покриття споживчих витрат виходять за межі поточних доходів і включають залучені та

запозичені ресурси [10]. У сукупності ці дослідження демонструють складну природу споживчої поведінки, проте більшою мірою стосуються мікро- та мезорівневих проявів, а не системного аналізу формування наявного доходу на макрорівні.

Важливий напрям сучасних досліджень пов'язаний із заощадженнями домогосподарств та їх трансформацією в інвестиції. Копилук О. І. та Музичка О. М. обґрунтовують концептуальні засади трансформації заощаджень домогосподарств у інвестиції [11], а Юрко І. В. і Рябцев Д. О. підкреслюють інвестиційне значення домогосподарств у повоєнному відновленні економіки України [12]. Саме ці праці особливо близькі до нашого підходу, оскільки підтверджують, що заощадження мають розглядатися не лише як залишкова категорія після споживання, а як ключовий елемент внутрішнього інвестиційного ресурсу.

Зовнішні джерела формування доходу та фінансової стійкості економіки висвітлено у статті М. В. Савченко, Ю. А. Іщук і К. В. Барчук, присвяченій грошовим переказам трудових мігрантів в Україну [13]. Ця робота важлива тим, що демонструє зростання ролі зовнішніх надходжень у підтриманні доходів і споживчого попиту, тобто фактично підводить до проблеми впливу зовнішніх потоків на валовий наявний дохід. Зі свого боку, М. Й. Поляков досліджує інвестиційну складову податкової політики в умовах війни, акцентуючи увагу на фіскальних інструментах стимулювання накопичення та відновлення економіки [14]. У 2025 р. тематика доходів і споживання дістала подальший розвиток. Так, М. А. Скрипник, А. В. Марараш і О. В. Харітеску аналізують вплив інфляції на реальні доходи та купівельну спроможність населення [15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі достатньо широко висвітлюються питання динаміки валового внутрішнього продукту, доходів населення, кінцевого споживання, заощадження, інвестиційної діяльності та загальних макроекономічних дисбалансів. Водночас проблематика валового наявного доходу України значно

рідше стає предметом самостійного комплексного дослідження, особливо в контексті його розгляду як інтегрального результату взаємодії внутрішніх і зовнішніх джерел доходу.

Недостатньо опрацьованими залишаються питання структурного співвідношення між валовим внутрішнім продуктом, сальдо первинних доходів і сальдо поточних трансфертів у процесі формування валового наявного доходу України. Окремого уточнення потребує також оцінка змін ролі цих компонентів у кризових умовах, зокрема в період 2022–2024 рр., коли відбулися суттєві зрушення у зовнішніх поточних надходженнях. Не менш важливим є й те, що в багатьох дослідженнях аналіз використання наявного доходу обмежується характеристикою кінцевого споживання та валового заощадження без належної уваги до співвідношення між валовим і чистим заощадженням, а отже – без повної оцінки реальних можливостей економіки щодо формування внутрішнього інвестиційного ресурсу.

Потребує подальшого дослідження і взаємозв'язок між формуванням валового наявного доходу та потенціалом фінансування інвестицій у нефінансові активи. Формально додатне валове заощадження ще не означає наявності достатнього ресурсу для чистого нагромадження, оскільки значна його частина може бути використана на відшкодування споживання основного капіталу. Саме тому необхідним є комплексний аналіз, який поєднує дослідження джерел формування валового наявного доходу, напрямів його використання та оцінку чистого заощадження як індикатора реального інвестиційного потенціалу економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є макроекономічний аналіз формування і використання валового наявного доходу України у 2020–2024 рр. на основі виявлення структурних співвідношень між його основними джерелами утворення та напрямками використання.

Для досягнення поставленої мети у статті передбачено вирішити такі завдання: розкрити економічний зміст валового наявного доходу як джерела

кінцевого споживання та заощадження в суспільстві; проаналізувати динаміку валового наявного доходу України та визначити роль валового внутрішнього продукту, сальдо первинних доходів і сальдо поточних трансфертів у його формуванні; оцінити структурні зрушення у співвідношенні внутрішніх і зовнішніх джерел формування валового наявного доходу в досліджуваному періоді; дослідити напрями використання валового наявного доходу через співвідношення кінцевих споживчих витрат і валового заощадження; визначити особливості динаміки споживання основного капіталу та чистого заощадження як показників, що характеризують реальні можливості формування внутрішнього ресурсу для інвестування у нефінансові активи; узагальнити основні тенденції трансформації процесів формування і використання валового наявного доходу України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Валовий наявний дохід посідає важливе місце в системі макроекономічних показників, оскільки саме він є безпосереднім джерелом кінцевих споживчих витрат і валового заощадження в суспільстві. Через цей показник відображається той обсяг доходу, який після завершення процесів первинного та вторинного розподілу може бути використаний економікою або на поточне споживання, або на нагромадження ресурсів для майбутнього розвитку. У свою чергу, заощадження є основним внутрішнім джерелом інвестицій у нефінансові активи. Саме тому дослідження формування наявного доходу має принципове значення: воно дає змогу з'ясувати, за рахунок яких макроекономічних джерел у країні забезпечуються поточне споживання населення, секторів економіки та держави, а також створюється фінансова база для інвестиційного процесу. Інформаційною базою дослідження є дані Державної служби статистики, представлені у рамках основного економічного міжнародного стандарту – системи національних рахунків (СНР).

У табл. 1 надані основні макроекономічні показники результатів діяльності України за 2020-2024 р., серед яких представлено як основне джерело утворення

доходів у суспільстві – валовий внутрішній продукт, так і макроекономічні характеристики споживання та заощадження.

Таблиця 1

Динаміка ключових макроекономічних показників результатів економічної діяльності України за даними СНР

(у фактичних цінах, млн грн)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	4222026	5450849	5239114	6627961	7662376
Валовий національний дохід (ВНД)	4314283	5292595	5518550	6813697	7665460
Валовий наявний дохід (ВНаД)	4425125	5418585	6360243	7664467	8617715
Кінцеві споживчі витрати (КСВ)	3908788	4734271	5469268	6816074	7748256
Валове заощадження (ВЗ)	516337	684314	890975	848393	869459
Споживання основного капіталу (СОК)	569030	681331	780213	853097	1144854
Чисте заощадження (ЧЗ)	-52693	2983	110762	-4704	-275395

Джерело: сформовано автором на основі [16]

Отже, валовий наявний дохід є одним із ключових узагальнюючих показників системи національних рахунків, оскільки відображає обсяг доходу, який може бути використаний на кінцеве споживання та заощадження. Його макроекономічний зміст полягає в тому, що він формується не лише за рахунок результатів внутрішнього виробництва, а й під впливом зовнішніх перерозподільчих процесів через систему первинних доходів і поточних трансфертів (табл. 2).

Таблиця 2

Сальдо первинних доходів та поточних трансфертів,
отриманих від нерезидентів

(у фактичних цінах, млн грн)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Сальдо первинних доходів (СПД)	92257	-158254	279436	185736	3084
Сальдо доходів від власності (СДВ)	-223945	-528432	-135034	-228554	-317836
Інші складові СПД	316202	370178	414470	414290	320920
Сальдо поточних трансфертів(СПТ)	110842	125990	841693	850770	952255

Джерело: розраховано автором на основі [16]

Для України у 2020–2024 рр. така багатокomпонентна природа формування валового наявного доходу виявилася особливо важливою, оскільки на динаміку

цього показника суттєво впливали як внутрішні макроекономічні зрушення, так і зміни у взаємодії з іншими країнами. Отже, валовий наявний дохід являє собою суму відповідних трьох складових: валового внутрішнього продукту, сальдо первинних доходів та сальдо поточних трансфертів.

Результати розрахунків, представлених у табл. 3, свідчать, що упродовж усього досліджуваного періоду основним джерелом формування валового наявного доходу України залишався валовий внутрішній продукт. Таким чином, попри значну роль зовнішніх доходів і трансфертів, саме внутрішньо створена додана вартість визначала базову основу наявного доходу в національній економіці. Разом з тим зміна частки ВВП у структурі наявного доходу за роками свідчить, що ця основа не була стабільною: якщо у 2021 р. ВВП фактично перевищував обсяг валового наявного доходу, то у 2022–2024 рр. його відносний внесок зменшився, що означало зростання значущості інших компонентів формування доходу.

Таблиця 3

Структура формування валового наявного доходу

(відсотки)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Частка ВВП	95,41	100,60	82,37	86,48	88,91
Частка СПД	2,08	-2,92	4,39	2,42	0,04
Частка СПТ	2,50	2,33	13,23	11,10	11,05
Усього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: розраховано автором на основі [16]

Особливо показовим є 2021 р., коли частка ВВП у структурі валового наявного доходу перевищила 100 %. Така ситуація пояснюється від'ємним сальдо первинних доходів, яке частково нівелювало ефект від зростання валового внутрішнього продукту. Іншими словами, частина створеного в економіці доходу була втрачена через несприятливий баланс доходів у відносинах з іншими країнами. У макроекономічному вимірі це означає, що навіть за умов істотного збільшення ВВП можливості формування валового наявного доходу можуть бути обмежені через зовнішні вилучення первинних

доходів. Саме тому аналіз джерел формування наявного доходу не може обмежуватися лише оцінкою динаміки ВВП, а потребує врахування зовнішнього сектора.

Сальдо первинних доходів у 2020–2024 рр. характеризувалося нестійкою динамікою (табл. 2). У 2020 р. воно було додатним і становило 92257 млн грн, у 2021 р. стало від’ємним (-158254 млн грн), у 2022 р. знову набуло додатного значення і зросло до 279436 млн грн, у 2023 р. становило 185736 млн грн, а у 2024 р. практично зійшло до нульового рівня – 3084 млн грн. Частка СПД у структурі наявного відповідно теж коливалася (табл. 3). Отже, внесок первинних доходів у формування наявного доходу був значно менш стабільним, ніж внесок ВВП, а в окремі роки навіть діяв у напрямі його скорочення.

Для більш глибокого розуміння ролі первинних доходів важливо враховувати їхню внутрішню структуру. Сальдо первинних доходів охоплює різницю між оплатою праці, отриманою резидентами України від нерезидентів, і оплатою праці, переданою нерезидентам, а також відповідну різницю за податками на виробництво та імпорт (у табл. 2 стаття «Інші складові первинних доходів») і за доходами від власності. Наявні дані показують, що сальдо доходів від власності в усі роки було від’ємним. Це означає, що виплати доходів від власності нерезидентам стабільно перевищували надходження від інших країн. Відтак додатне сальдо первинних доходів у 2020, 2022 і 2023 рр. формувалося переважно за рахунок інших складових, насамперед сальдо оплати праці та податків на виробництво. Така ситуація свідчить, що зовнішні доходи населення та інші первинні надходження частково компенсували істотний відплив доходів від власності за кордон.

Найбільш суттєві структурні зміни у формуванні валового наявного доходу відбулися через сальдо поточних трансфертів (табл. 2). Частка цього компонента у структурі наявного доходу збільшилася з 2,50 % у 2020 р. та 2,33 % у 2021 р. до 13,23 % у 2022 р., 11,10 % у 2023 р. та 11,05 % у 2024 р. Отже, у воєнний і післявоєнний період поточні трансферти перетворилися з

допоміжного елемента на один із визначальних чинників формування наявного доходу в Україні.

Таке різке посилення ролі поточних трансфертів було зумовлене передусім збільшенням інших поточних трансфертів, одержаних від нерезидентів. Їхній обсяг зріс з 202147 млн грн у 2020 р. та 245388 млн грн у 2021 р. до 935590 млн грн у 2022 р., після чого залишався на надзвичайно високому рівні: 887226 млн грн у 2023 р. та 981318 млн грн у 2024 р. [16]. Водночас обсяги сплачених поточних трансфертів, хоча й мали певні коливання, були істотно меншими. Це забезпечило формування значного додатного сальдо поточних трансфертів, яке компенсувало втрати від нестабільності первинних доходів та підтримувало загальний рівень наявного доходу. Економічний зміст цих змін полягає в тому, що зовнішня трансфертна підтримка, перш за все, різні види гуманітарної допомоги, стала важливим ресурсом збереження споживчого і заощаджувального потенціалу економіки.

Порівняння динаміки окремих джерел формування наявного доходу дозволяє зробити висновок, що в досліджуваний період в Україні сформувалася модель, у якій провідна роль ВВП зберігалася, але його відносна достатність для формування наявного доходу послабилася. Якщо у 2020–2021 рр. валовий наявний дохід визначався переважно внутрішнім виробництвом, то починаючи з 2022 р. дедалі більшу роль почали відігравати зовнішні трансферти. Водночас роль сальдо первинних доходів виявилася суперечливою: цей компонент або помірно підтримував обсяг наявного доходу, або, як у 2021 р., зменшував його. Таким чином, формування наявного доходу України у 2020–2024 рр. відображало поєднання двох ключових процесів: збереження визначального значення внутрішнього виробництва та різкого посилення залежності від зовнішніх поточних трансфертів.

Економічний зміст валового наявного доходу найповніше розкривається через напрями його використання. У системі національних рахунків цей показник після завершення процесів первинного та вторинного розподілу

виступає безпосередньою ресурсною базою для двох ключових макроекономічних процесів – кінцевого споживання та заощадження.

Саме тому аналіз використання валового наявного доходу дає змогу оцінити, якою мірою створений і перерозподілений у національній економіці дохід спрямовується на задоволення поточних потреб суспільства, а якою – на формування ресурсу для майбутнього відтворення. Для України у 2020–2024 рр. це питання є особливо важливим, оскільки в умовах глибоких економічних і воєнних потрясінь змінювалися не лише обсяги наявного доходу, а й пропорції між його споживанням та заощадженням.

Розрахунки свідчать, що впродовж усього досліджуваного періоду домінуючим напрямом використання валового наявного доходу України залишалися кінцеві споживчі витрати (табл. 4).

Таблиця 4

Компоненти використання валового наявного доходу

(у фактичних цінах, млн грн)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Кінцеві споживчі витрати	3908788	4734271	5469268	6816074	7748256
Валове заощадження	516337	684314	890975	848393	869459
Споживання основного капіталу (-)	569030	681331	780213	853097	1144854
Чисте заощадження	-52693	2983	110762	-4704	-275395

Джерело: сформовано автором на основі [16]

Частка кінцевих споживчих витрат у структурі валового наявного доходу відповідно дорівнювала 88,33 %, 87,37 %, 85,99 %, 88,93 % та 89,91 % (табл. 5). Отже, переважна частина наявного доходу в усі роки спрямовувалася саме на споживання, причому навіть в умовах різких макроекономічних зрушень ця частка залишалася дуже високою. Це свідчить про те, що функція поточного відтворення життєдіяльності суспільства, домогосподарств і державного сектору об'єктивно переважала над функцією нагромадження.

Найнижча частка кінцевих споживчих витрат спостерігалася у 2022 р. – 85,99 % валового наявного доходу. Порівняно з попередніми та наступними роками це означало відносне розширення частки ресурсу, який не був

використаний на поточне споживання. Така ситуація може розглядатися як наслідок специфічної адаптації економіки до умов воєнного шоку, коли при значному збільшенні зовнішніх поточних трансфертів сформувався додатковий ресурс, що частково не був одразу поглинутий споживанням. Однак уже у 2023–2024 рр. частка споживання знову підвищилася, досягнувши у 2024 р. майже 90 % валового наявного доходу, що свідчило про зростання навантаження поточних потреб на сукупний дохід країни.

Таблиця 5

Структура використання валового наявного доходу України

(відсотки)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Валовий наявний дохід - усього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
У тому числі					
Частка кінцевих споживчих витрат	88,33	87,37	85,99	88,93	89,91
Частка валового заощадження	11,67	12,63	14,01	11,07	10,09

Джерело: розраховано автором на основі [16]

Другим напрямом використання валового наявного доходу є валове заощадження, яке являє собою ту частину доходу, що не була використана на кінцеві споживчі витрати. Саме цей показник є основним внутрішнім джерелом фінансування інвестицій у нефінансові активи. Його частка у валовому наявному доході коливалася в межах від 10,09 % до 14,01 % (табл. 5). Найвищого рівня вона досягла у 2022 р., коли становила 14,01 %, після чого знизилася до 11,07 % у 2023 р. та 10,09 % у 2024 р. Таким чином, навіть за умов абсолютного зростання обсягів валового заощадження його відносна роль у структурі використання наявного доходу в останні роки послабилася.

Це означає, що приріст валового наявного доходу у 2023–2024 рр. не супроводжувався пропорційним розширенням заощаджувального потенціалу економіки. Навпаки, більша частина додаткового доходу спрямовувалася на фінансування кінцевого споживання. Така тенденція є цілком закономірною для кризового та післякризового середовища, коли суспільство, державний сектор і домогосподарства змушені концентрувати ресурси на поточному забезпеченні

життєво необхідних потреб. Водночас з точки зору довгострокового економічного розвитку це означає звуження внутрішньої бази для нагромадження капіталу, а отже – і для підтримки інвестиційної активності без додаткових зовнішніх джерел фінансування.

Для глибшої оцінки заощаджувального потенціалу важливо враховувати, що валове заощадження не тотожне ресурсу, який може бути повністю спрямований на чисте розширення економічних активів. Частина цього ресурсу необхідна для компенсації споживання основного капіталу, тобто зносу й вибуття наявних основних засобів. У 2020–2024 рр. споживання основного капіталу в Україні неухильно зростало (табл. 4). Це означає, що значна частина валового заощадження фактично була необхідною лише для відтворення вже наявного капіталу, а не для формування нового чистого інвестиційного ресурсу.

Саме тому особливого значення набуває показник чистого заощадження, який визначається як різниця між валовим заощадженням і споживанням основного капіталу. У досліджуваній період його динаміка була вкрай нестійкою і свідчила про суттєві обмеження внутрішнього інвестиційного потенціалу (табл. 4). Майже усі роки досліджуваного періоду, крім 2021 р. та 2022 р. чисте заощадження було від’ємним, а у 2024 р. погіршилося аж до 275395 млн грн. Такі результати свідчать, що в більшості років економіка не формувала достатнього чистого фінансового ресурсу навіть для підтримання відтворення на розширеній основі.

Найбільш сприятливим у цьому аспекті був 2022 р., коли чисте заощадження набуло відносно помітного додатного значення. Це означало, що після компенсації зносу основного капіталу в економіці залишався певний ресурс для чистого нагромадження. Однак така ситуація виявилася нестійкою. Уже в 2023 р. чисте заощадження знову стало від’ємним, а у 2024 р. його від’ємне значення суттєво поглибилося. Це дає підстави стверджувати, що навіть за зростання валового наявного доходу та валового заощадження реальні можливості внутрішнього фінансування чистого приросту нефінансових активів

залишалися вкрай обмеженими. Інакше кажучи, на макрорівні економіка переважно працювала в режимі підтримання поточного споживання і часткового відшкодування капіталу, а не накопичення достатнього ресурсу для стійкого інвестиційного розвитку.

Порівняння структури використання валового наявного доходу за роками дозволяє виявити важливу закономірність. У 2020–2021 рр. співвідношення між кінцевим споживанням і валовим заощадженням залишалося відносно стабільним: близько 87–88 % доходу використовувалося на споживання і 12–13 % – на заощадження (табл. 5). У 2022 р. відбулося тимчасове зміщення цієї пропорції у бік заощадження, однак у 2023–2024 рр. структура знову повернулася до більш споживчого типу. При цьому зростання споживання основного капіталу фактично поглинало значну частину валового заощадження, що різко зменшувало чистий інвестиційний ресурс. Отже, формально наявність валового заощадження ще не означала наявності реальних можливостей для чистого нагромадження, оскільки дедалі більша його частина спрямовувалася на компенсацію зношення основного капіталу.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу встановити, що валовий наявний дохід України у 2020–2024 рр. формувався під визначальним впливом валового внутрішнього продукту, який упродовж усього періоду залишався його основним джерелом. Водночас структура формування цього показника не була сталою. Якщо у 2020–2021 рр. вирішальна роль належала внутрішньо створеній доданій вартості, то в 2022–2024 рр. істотно посилився внесок сальдо поточних трансфертів. Це свідчить про зростання значущості зовнішнього перерозподільчого компонента у підтриманні наявного доходу в умовах воєнних і макроекономічних потрясінь. Натомість сальдо первинних доходів характеризувалося нестійкістю і не виконувало функції стабільного джерела приросту валового наявного доходу. У 2021 р. воно навіть набуло від’ємного значення, що частково нівелювало вплив зростання ВВП на сукупний дохід країни.

У частині використання валового наявного доходу встановлено стійке домінування кінцевих споживчих витрат, на які впродовж усього періоду спрямовувалося переважно 86–90 % наявного доходу. Це свідчить про виразно споживчий характер його використання, що в кризових умовах є закономірним, але водночас звужує можливості формування ресурсу для майбутнього розвитку. Частка валового заощадження була значно меншою та після тимчасового зростання у 2022 р. знову знизилася в 2023–2024 рр. Отже, приріст валового наявного доходу не супроводжувався адекватним розширенням заощаджувального потенціалу економіки.

Особливо важливим є висновок про обмеженість чистого інвестиційного ресурсу, що формується всередині економіки. Після врахування споживання основного капіталу виявлено, що чисте заощадження було від'ємним у 2020, 2023 і 2024 рр., а в 2021 р. – майже нульовим. Лише у 2022 р. воно набуло помітного додатного значення. Це означає, що в більшості досліджуваних років валове заощадження забезпечувало передусім відшкодування зношення наявного капіталу, а не створення достатнього ресурсу для чистого нагромадження нефінансових активів. Відтак внутрішня база фінансування інвестиційних процесів в Україні залишалася обмеженою.

Таким чином, макроекономічний аналіз формування і використання валового наявного доходу України показав, що в сучасних умовах його структура зазнала суттєвої трансформації: за збереження провідної ролі ВВП різко зросло значення зовнішніх поточних трансфертів, тоді як у використанні доходу переважали споживчі напрями. Це обмежувало можливості економіки щодо формування достатнього внутрішнього ресурсу для інвестування у нефінансові активи та посилювало залежність від зовнішніх джерел підтримки. Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язати з детальнішим аналізом секторальної структури валового наявного доходу, а також із оцінкою взаємозв'язку між чистим заощадженням, капітальними трансфертами та валовим нагромадженням у системі національних рахунків.

Список використаних джерел

1. Крючкова І. В. Формування інституційних структурних детермінант ендогенного впливу на рівень валового заощадження в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 3. С. 33–58. URL: <https://doi.org/10.15407/eip2021.03.033>
2. Крючкова І. В. Внутрішні та зовнішні джерела розбудови економіки України. *Ефективна економіка*. 2022. № 6. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.6.2>
3. Скрипниченко М. І., Кузнєцова Л. І., Білоцерківець О. Г. Сценарні макрооцінки післявоєнної відбудови економіки України. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 3. С. 48–74. URL: <https://doi.org/10.15407/eip2022.03.048>
4. Мудрак Р. П. ВВП України за категоріями кінцевого використання. *Ефективна економіка*. 2023. № 2. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.1>
5. Полякова О. Ю., Грипич О. В., Леванда О. М. Аналіз чинників впливу на якість життя населення України. *Бізнес Інформ*. 2021. № 1. С. 199–206. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-199-206>
6. Кирилюк В. В., Колядич О. І., Шевчук О. В. Якість життя населення України: стан, тенденції, перспективи. *Бізнес Інформ*. 2024. № 7. С. 328–334. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-328-334>
7. Михайленко Д. Г., Рудика О. В., Філатова Т. А. Еволюція наукових поглядів на визначення соціальних стандартів життя населення в умовах зміни економічних систем. *Бізнес Інформ*. 2021. № 11. С. 268–274. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-11-268-274>
8. Пархоменко О. С. Вплив соціальних цінностей на кінцеве споживання. *Ефективна економіка*. 2024. № 1. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.40>
9. Лебеда Т. Б. Економіко-математична оцінка впливу цін на комунальні послуги та енергоносії для населення на динаміку макропоказників в Україні.

Ефективна економіка. 2024. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.39>

10. Портна О. В., Нікіфоров А. А. Доходи та витрати населення при раціональному споживанні в умовах кризи. *Ефективна економіка*. 2025. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.25>

11. Копилюк О. І., Музичка О. М. Концептуальні підходи до трансформації заощаджень домогосподарств у інвестиції. *Бізнес Інформ*. 2021. № 6. С. 65–71. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-6-65-71>

12. Юрко І. В., Рябцев Д. О. Сучасний стан домогосподарств та їх інвестиційне значення в повоєнному відновленні економіки України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 117–124. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-117-124>

13. Савченко М. В., Іщук Ю. А., Барчук К. В. Емпіричний аналіз грошових переказів трудових мігрантів в Україну: основні тенденції та економічні наслідки. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 18–25. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-18-25>

14. Поляков М. Й. Інвестиційна складова податкової політики в умовах війни. *Бізнес Інформ*. 2024. № 7. С. 402–413. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-402-413>

15. Скрипник М. А., Марараш А. В., Харітеску О. В. Вплив інфляції на реальні доходи та купівельну спроможність українського населення. *Ефективна економіка*. 2025. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.141>

16. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>